

BOBNÓVA JAMA V CEGENCI NAD DVOROM OB KRKI

Aleš Lajovic, JD Železničar, Ljubljana

Ko smo pred leti pobirali vzorce vode ob barvanju Beča v Podpeški jami v Dobrepolju, sem bil nemalo presenečen, ko so mi domačini z Dvora ob Krki pripovedovali o velikem jezeru, ki se periodično pojavlja »tam pod Primožem, kak kilometer jugozahodno od vasi, na kraju, ki se imenuje Cegenca«. Nejeverno sem poslušal, saj se mi je zdelo nemogoče, da za tak fenomen, razen domačinov, očitno nihče ne ve. Pogled na karto je povedal, da iz Cegence do Krke občasno teče nek vodni tok z imenom Šica (tudi Sušica).

Odpravil sem se torej v Cegenco, da bi preveril govorice, saj je to podolje v neposrednem zaledju Tominčevega studenca (pravilneje bi bilo Tominčeve reke, saj tu priteka v Krko vodovje z ribniške strani, ki ga je količinsko od tretjine do polovice Krke na tem mestu) in Šice, ki občasno bruha iz jame, tik za mogočnim opuščnim mlinom pod vasjo Jama pri Dvoru. V Cegenci, prijaznem zaselku pod prostranimi gozdovi, me je pozdravila skupina zapuščenih hiš in obsežni travniki. Sredi njih je moja pozornost pritegnila precej velika, globoka in močno zaraščena vrtača, ob kateri so taborili Romi. O kakršnikoli vodi pa ne duha ne sluha!

Večjo srečo sem imel nekaj tednov pozneje. Vrtača, za katero sem medtem izvedel, da ji domačini pravijo Bobnóva jama (očitno zaradi bobnenja, ki se občasno sliši v njej), je bila skoraj do vrha zalita s kalno sivozeleno vodo, v njej pa je vrelo kot v kotlu. Še vedno pa to ni bilo tisto »pravo jezero«, o katerem so mi pravili, saj je bilo dolgo le kakih 50 m. Sklepajoč, da tolikšne količine vode, ki so se tedaj pretakale po vrtači, ne morejo pritekati po neznatnih rovih in ker smo izvedeli, da so do vode v jami nekoč vodile stopnice, smo sklenili, da si zadevo pobliže ogledamo ter raziščemo. Pod zahodno steno Bobnóve jame smo res našli ozko špranjo, iz katere je prijetno hladno pihljalo v vroč spomladanski dan. Žal obetaven začetek ni pripeljal k zelenemu koncu. Po treh »kopaških« akcijah smo odnehali, saj se je drobir iz preloma stalno vsipal in mašil že izkopano. Ker se nismo uspeli prebiti do stopnic, smo podvomili o resničnosti zgodbe o nekdanjem dostopu do vode v Bobnovi jami.

Nad speleološkimi odkritji v Cegenci smo torej obupali, še vedno pa nas je privlačevala kot hidrološki fenomen. Nekoč smo naleteli na vodostaj, ko je iz jame, v kateri smo pred časom kopali, teklo nekaj sto litrov vode v sekundi in ponikalo na nasprotnem koncu vrtače po kakih 20–30 m površinskega toka. Pravo podobo o Šici v Cegenci pa smo si ustvarili 8. aprila 1984. Nekaj dni pred našim obiskom je močno deževalo, v višjih predelih Suhe krajine pa se je še topil sneg. Jama je bila do vrha zalita z vodo, gladina pa je bila dokaj mirna. Prek roba vrtače se je po naših meritvah s plovci in štoparico prelivalo okoli 2,5 m³/s, del vode pa je verjetno ponikal že v sami vrtači. Nekaj vode je v vrtačo površinsko pritekalo ob prelomu nad jamo s severne in z južne strani. Večina voda Šice (po naših ocenah okoli 60 %) pa je izvirala v rojih (deloma arteških) na območju okoli 100 m JJZ od jame. Izvirov na območju C (glej skico), ki se pojavijo ob najvišjih vodostajih, tega dne ni bilo. Poplavljeni pa sta bili vrtači tik ob zaselku Cegenca in ob coni A. Manjši potok je ponikal v požiralnik P₄. Večji del voda Šice, ki je imel po ocenah pretok okoli 7,5 m³/s, je izginjal v coni požiralnikov P₁, manjši del pri P₂ in le okoli 500 l/s je priteklo do požiralnikov P₃ pri mostu poleg Globočice, kjer je ponikala preostala voda. Struga Šice od tu naprej proti Krki je bila torej suha. Ob še večjih vodah, ko Šica površinsko doseže Krko, pa poplavi vse območje Senožeti v Cegenci. Višina Krke na Dvoru je bila tega dne srednje visoka (186 cm). Mejo jezera, ki tedaj nastane, označuje rob gozda v predelu med jamo in mostom pri Globočici. Globina jezera ni velika, le kak meter ali dva, razen nad požiralniki in seveda Bobnóvo jamo, kjer je tedaj voda globoka okoli 14 m. Jezero je dolgo slab kilometer, široko pa od nekaj deset do nekaj sto metrov. Favne v njem menda ni, pač pa je trava, ki raste na mestu, kjer je bilo jezero, metljava, paša in košnja pa baje nista dovoljeni. Šica po pripovedovanju poplavi Cegenco enkrat na dve do tri leta.

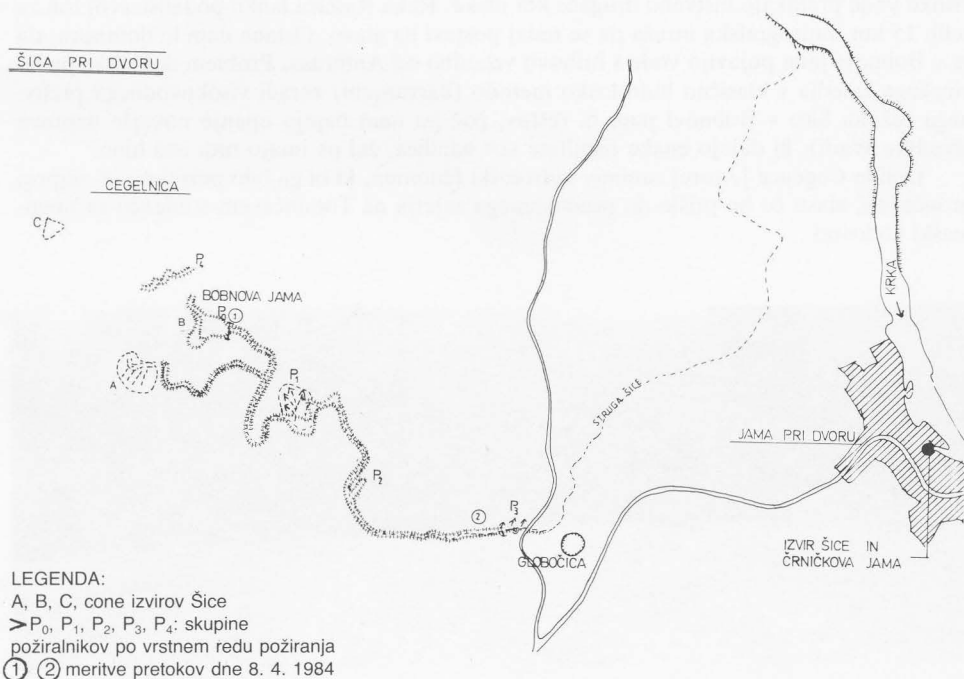
Bobnóva jama leži v neposrednem zaledju Tominčevega studenca, oddaljenega okoli 2,5 km, in izvira Šica pod vasjo Jama pri Dvoru ob Krki, oddaljenega okoli 1,5 km. Tominčev studenec je stalen izvir, Šica pri Dvoru ima visokovodni, prelivni, lahko bi rekli tudi hudourni režim, podobno kot Šica v Cegenci. Ker gre za vodi z istim imenom in podobnim režimom, smo ju povezali, čeprav je Šica na Dvoru precej bolj vodnata. Če gre v tem primeru za isto vodo, pa brez barvanja ne upamo trditi.

Opazovanja:

- Ob nizkih in normalnih vodah je Bobnóva jama povsem suha. Jama, iz katere teče Šica na Dvoru (špranjast rov, dolg okoli 10 m), pa je dostopna do sifona. Poleti piha iz Bobnóve jame hladen zrak.
- Šica na Dvoru že teče, ko je Bobnóva jama še vedno suha.
- Iz Bobnóve jame teče voda in ponika na nasprotnem koncu vrtače. Z naraščanjem pretoka se dvigne tudi vodostaj v vrtači. Pri okoli $2,5 \text{ m}^3/\text{s}$ se voda prelije čez rob in začne odtekati navzdol po Cegenci.
- Voda teče tudi iz studencev JZ od Bobnóve jame, ponika pa tja do mostu na cesti med Stransko vasjo in Stavčo vasjo.
- Najvišji vodostaj, ko voda udari tudi iz izvirov zahodno od Cegence, poplavi vso dolino in po dveh kilometrih doseže Krko pod Stavčo vasjo (pretok na $10 \text{ m}^3/\text{s}$).

Dolina Cegence je preprežena s prelomi in razpokami, ki pa so prekriti s sedimenti in nanosi, tako da iz študija tektonike ne moremo dobiti prave slike o pritoku in odtoku voda.

Ob opazovanju studencev na širšem območju smo opazili tudi vrstni red presihanja. Najprej presahne Rojčev studenec (občasen močan hudourni izvir izpod Rojčevega mlina, ki leži slab kilometer nad Žužemberkom in južnem bregu Krke), nato presahne Bobnóva

jama, sledi pa polagoma še Šica na Dvoru. Ponovno se nam je zazdela verjetna domneva o »vzporedni Krki«, ki je bila v literaturi že omenjena. Sklepamo, da teče podzemna reka Tominčevega studenca generalno vzporedno s Krko po prelomni coni od Budganje vasi pod Žužemberškim hribom, Staro goro, Primožem in prek Potence do Tominčevega mlina pod Podgozdom. Visoke vode se sproščajo po prečnih prelomih v Rojčev studenec, v Cegenco in v Šico na Dvoru.

S speleološkega stališča bi lahko sklepali na premik izvira današnjega Tominčevega studenca po istem vrstnem redu kot prej omenjeno presihanje. Rojčeva jama je stara jama v zadnji fazi. Mogočen Rojčev mlin stoji na robu med manjšo udornico in Krko. Ob robovih udornice je nekaj krajših rogov in dihalnik. Tu se je očitno udril jamski strop. Jama, iz katere izvira Šica na Dvoru, in jamski rovi nad njo tvorijo sistem v »zrelih letih«, najmlajši pa je seveda Tominčev studenec. O geološki zgradbi v zaledju slednjega vemo le malo. Dolina Cegence je relativno mlajša tvorba in verjetno rezultat tektonskih premikov. Glede na današnjo hidrologijo lahko sklepamo, da je prišlo do strižnega premika že oblikovanega jamskega rova v dolžini nekaj deset metrov na mestu današnje Bobnóve jame in s tem do zmanjšane prepustnosti, ki se danes kaže v omenjeni hidrologiji. Voda se namreč začne v Cegenci pojavljati tedaj, ko skupni pretok Šice na Dvoru in Tominčevega studenca preseže okoli 30 m³/s. Glede na relativno ravno površje v Cegenci in njeni širši okolici, ki je v bistvu površinsko že precej preoblikovana rečna terasa, lahko ugotovimo še to, da je do tega premika prišlo, preden se je Krka s te terase umaknila.

Medtem ko vsaj za del voda Tominčevega studenca danes zagotovo vemo, da priteče iz Ribniške doline, pa o »rodovniku« voda Šice iz Bobnóve jame ne vemo ničesar. Močan dihalnik pri vasi Lopata kaže, da je znaten dotok v Tominčev studenec tudi s kočevske strani. Te vode se po vsej verjetnosti ognejo Cegence. Izredno zapletena hidrologija v širšem zaledju nam pri določitvi padavinskega zaledja ni v pomoč. V Dobrepolju se npr. visoke vode pretakajo bistveno drugače kot nizke. Reka Raščica lahko podaljša svoj tok za celih 15 km, hidrografska mreža pa se tedaj postavi na glavo. Ostane nam le domneva, da se v Bobnóvi jami pojavijo vode s hribovij vzhodno od Ambrusa. Problem določitve padavinskega zaledja s klasično hidrološko metodo (barvanjem) zaradi visokovodnega prelivnega režima Šice v Bobnóvi jami ni rešljiv, pač pa nam dajejo upanje novejša naprave (švedska Wadi), ki dajejo enake rezultate kot bajalica, žal pa imajo tudi iste hibe.

Dolina Cegence je torej zanimiv hidrološki fenomen, ki bi ga bilo potrebno še najprej proučevati, zlasti če bo prišlo do predvidenega zajetja na Tominčevem studencu za novo-meški vodovod.

Bobnova jama, zalita z vodo
(Foto: A. Lajovic)